

TỦ SÁCH THĂNG LONG
1000 NĂM

NGUYỄN KIM THẢN

*Lời ăn
tiếng nói*
CỦA NGƯỜI HÀ NỘI

NHÀ XUẤT BẢN HÀ NỘI

Biên mục trên xuất bản phẩm của Thư viện Quốc gia Việt Nam

Nguyễn Kim Thản

Lời ăn tiếng nói của người Hà Nội / Nguyễn Kim Thản. - H. : Nxb. Hà Nội, 2019. - 152tr. ; 21cm. - (Tủ sách Thăng Long 1000 năm)

ISBN 9786045545560

1. Văn hoá 2. Ngôn ngữ 3. Người Hà Nội
306.440959731 - dc23

HNK0043p-CIP

NGUYỄN KIM THẢN

LỜI ĂN TIẾNG NÓI
CỦA NGƯỜI HÀ NỘI

NHÀ XUẤT BẢN HÀ NỘI - 2019

LỜI NHÀ XUẤT BẢN

Là thủ đô của đất nước, mảnh đất Thăng Long - Hà Nội vẫn được coi là trung tâm, biểu tượng văn hóa của cả dân tộc. Những điều gì đã tạo tác nên một diện mạo văn hóa của Thăng Long - Hà Nội xưa và nay? Không chỉ là lịch sử hình thành và phát triển với bề dày cả nghìn năm. Không chỉ là cảnh quan được thiên nhiên hào phóng ban tặng và con người không ngừng nỗ lực dựng xây, bồi đắp. Không chỉ là những truyền thống, phong tục đặc trưng được lưu truyền từ đời này qua đời khác. Văn hóa Hà Nội còn được tạo nên từ chính những điều rất giản dị, quen thuộc, đời thường: từ lời ăn, tiếng nói hàng ngày.

Tiếng Hà Nội có đặc trưng như thế nào? Người Hà Nội ăn nói ra sao? Đó cũng chính là những vấn đề mà cố PGS.TS. Nguyễn Kim Thản đặt ra và lý giải trong công trình “Lời ăn tiếng nói của người Hà Nội”.

Là một nhà nghiên cứu ngôn ngữ học, trong cuốn sách nhỏ này tác giả Nguyễn Kim Thản đã vận dụng những nền tảng lý thuyết ngôn ngữ kết hợp với việc khảo sát sự biến đổi của lời nói qua cuộc sống sinh hoạt đời thường dưới ảnh hưởng của những yếu tố lịch sử, địa lý để chỉ ra những đặc trưng cơ bản của tiếng Hà Nội: đó là “kết quả hội tụ của những gì chung nhất, tinh hoa nhất

của tiếng nói các vùng”; “là tiếng phổ thông của dân tộc suốt nhiều thời đại”.

Quan trọng hơn, điều tác giả nhấn mạnh không chỉ đơn thuần ở hình thức tiếng nói - thứ âm thanh phát ra để giao tiếp mà qua cách thức sử dụng phương tiện ngôn ngữ có thể khẳng định nét bản sắc văn hóa đặc trưng của người Hà Nội: sự thanh tao, lịch thiệp trong ứng xử, đối đãi, giao tiếp.

Mặc dù được chấp bút từ những năm đầu thập niên 80 của thế kỷ trước, đến nay vẫn đề mà cuốn sách đặt ra vẫn còn nguyên tính thời sự - là thực trạng của việc “nói năng” và sự cần thiết phải trau dồi để lời nói có tính văn hóa, đúng chuẩn mực ngôn ngữ dân tộc. Điều đó có ý nghĩa không chỉ riêng đối với tiếng Hà Nội mà còn đối với tiếng nói của mọi vùng đất nước, đặc biệt trong thời điểm hiện nay khi yêu cầu giữ gìn sự trong sáng của tiếng Việt đang được đặt ra cấp thiết trước những ảnh hưởng của tiến trình hội nhập văn hóa.

Với ý nghĩa ấy, một lần nữa Nhà xuất bản Hà Nội xin trân trọng giới thiệu cuốn sách “Lời ăn tiếng nói của người Hà Nội” đến bạn đọc trong khuôn khổ Tủ sách Thăng Long ngàn năm văn hiến giai đoạn II.

NHÀ XUẤT BẢN HÀ NỘI

NGẮN NGỢ NHỚ CẢNH NHỚ NGƯỜI

*Hà Nội đó niềm tin yêu, hy vọng,
Của núi sông hôm nay và mai sau
Chân ta bước, lòng ung dung, tự hào...*

PHAN NHÂN

(Hà Nội - Niềm tin yêu hy vọng)

Mới ngày nào, bài hát ấy cùng chúng ta hành quân, cùng chúng ta lên đường công tác, đánh thắng giặc Mỹ xâm lược, mà lúc này vẫn nóng hổi niềm thiết tha, thúc giục.

Hà Nội! Hà Nội trăm mến nghìn thương! Hà Nội xưa nay, vẫn là “Thủ đô của phẩm giá con người”.

Đối với kẻ thù của dân tộc chúng ta, Hà Nội bao giờ cũng là nổi hãi hùng, như sứ thần Trần Phu của nhà Nguyên đã phải thốt lên khi tới đây:

NGUYỄN KIM THẢN

*Bóng lòe gương sắt, lòng thêm đấng,
Tiếng rộn trống đồng, tóc đóm hoa*

(Bản dịch)⁽¹⁾

Đối với anh em, bè bạn, Hà Nội đồng nghĩa với kiên cường mà bình tĩnh, duyên dáng mà mộc mạc, có sức mạnh to lớn mà nhũn nhặn, hiền hòa.

Đối với bà con cả nước thì Hà Nội luôn luôn là trái tim, trí tuệ.

Đất nước đang bước vào trận chiến đấu mới: bằng sức lao động, trí thông minh của mình, với chế độ làm chủ tập thể, với cơ chế Đảng lãnh đạo, nhân dân làm chủ, Nhà nước quản lý, chúng ta xây dựng lấy cuộc sống ấm no, văn minh, hạnh phúc cho mình và cho con cháu mai sau. Trong trận chiến đấu này, đồng bào cả nước đều dõi theo mỗi bước đi lên của Hà Nội.

Văn minh sông Hồng, văn minh Đại Việt, văn minh Thăng Long. Đó không phải là những danh từ sử học khô khan. Đó là những cột mốc vĩnh viễn của thời gian, đánh dấu những bước tiến của dân tộc, của Hà Nội. Đó là niềm tự hào chính đáng của chúng ta.

⁽¹⁾ Nguyên gốc: “Kim qua ảnh lý đan tâm khố”

Đồng cô thanh trung bạch phát sinh”

Hiện chưa rõ tác giả sử dụng bản dịch này của ai (BT).

LỜI ẪN TIẾNG NÓI CỦA NGƯỜI HÀ NỘI

Ngày nay, chúng ta xây dựng một đất nước văn minh, một Thủ đô văn minh thì không phải chỉ là lặp lại công việc của tổ tiên. Chúng ta sẽ nâng nền văn minh ấy lên bội lần. Không phải chỉ về kinh tế, về văn hóa, mà cả về phẩm chất con người, về quan hệ đối xử người với người, về phong cách giao tiếp giữa người với người, trong đó có việc nói năng, cư xử, đi đứng, làm việc, học hành...

Chống lại thói quen của người sản xuất nhỏ, xây dựng phong cách giao tiếp mới không phải một sớm một chiều là xong hẳn. Việc nói năng xưa nay tưởng chừng như chỉ là việc tự nhiên, có biết đâu rằng nó cũng góp phần làm nên bộ mặt văn hóa, góp phần vào công cuộc cách mạng tư tưởng văn hóa, công cuộc củng cố quan hệ sản xuất mới. Chúng ta hãy xem xét nó dưới mấy khía cạnh xã hội, văn hóa. Để trau dồi thêm lời nói của chúng ta. Để đồng bào cả nước ngày nay đi thăm Hà Nội về rồi cũng phải thốt ra như người xưa:

Phồn hoa thứ nhất Long thành

Phố giăng mắc cử đường quanh bàn cờ

Người về, nhớ cảnh ngân nga.

NÓI NĂNG LÀ MỘT HÀNH VI XÃ HỘI

CÁ NHÂN? - ĐÚNG, NHƯNG...
KHÔNG HOÀN TOÀN CÁ NHÂN

Trong một rạp chiếu bóng. Buổi chiếu đã bắt đầu mười lăm, hai mươi phút rồi, hai cô gái nọ vẫn vừa cắn hạt bí, vừa nhõ phì phù, vừa bình luận oang oang về nhân vật, về diễn viên: “Con này cực kỳ, mà ạ!”, “Thằng này xí như ma!” ... Một người ngồi bên góp ý kiến cho hai cô thì nhận được câu trả lời:

- Miệng tôi, tôi nói, việc gì đến ông?

Ra thế! Người ta nghĩ rằng nói năng là việc của riêng mình.

Sự thật là nghĩ như thế mới chỉ đúng một phần nhỏ. Trước một sự việc, một lời bắt chuyện... tôi có nói gì không, điều đó trước hết là do ý muốn của tôi. Trước cùng một sự việc, một hiện tượng, anh và tôi có thể thốt ra những tiếng, những câu khác nhau, do việc chọn từ, đặt câu của anh, của tôi khác nhau. Lại còn giọng nói nữa chứ! Giọng người này thì trong vắt,